

Dwars door de storm

DWARS DOOR DE STORM

Martine Letterie & Karlijn Stoffels

Leopold / Amsterdam

Eerste druk 2014

© 2014 Martine Letterie en Karlijn Stoffels

Omslagfoto: Getty Images

Omslagontwerp: Caren Limpens

Uitgeverij Leopold, Amsterdam / www.leopold.nl

ISBN 978 90 258 6497 2 / NUR 283

De auteurs ontvingen voor het schrijven van dit boek twee reisbeurzen en een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Uitgeverij Leopold drukt haar boeken op papier met het FSC®-keurmerk. Zo helpen we waardevolle oerbossen te behouden.

www.martineletterie.nl

www.karlijnstoffels.com

‘Tjakkie!’

Ze laat het kippenvoer vallen en schuifelt zo snel mogelijk achterstevoren de ren uit. ‘Opzij, dames.’ Dat hoeft ze niet te zeggen, want de kippen stuiven voor haar weg alsof ze hen met een bijl achternazit. Aanstelsters.

Wie heeft haar geroepen? Maakt niet uit, als ze maar op tijd is. Met haar lange magere benen rent ze door de tuin, langs de zijkant van het huis naar de stoep en blijft even staan.

Dan ziet ze de bussen. Achter elkaar rijden ze door het vlakke Groningse land. Het zijn er acht. Dat is hier nog nooit vertoond. Acht bussen die over enkele ogenblikken door hun dorp zullen rijden.

Ze holt naar de hoek van de straat waar de stoet zo langzame zal komen. Daar staan alle jongens en meisjes van het dorp op een kluitje. Ze komt naast haar buurjongen Rieks te staan. ‘Zouden er veel kinderen bij zijn?’

Hij geeft geen antwoord. Het geronk van de bussen zwelt aan. Elk moment kunnen ze de bocht om komen en Ganzedijk binnenrijden. Alle hoofden van het groepje zijn dezelfde kant op gericht. Haar hart bonkt in haar keel. Er komt iets achter de bomen vandaan. Het is een fiets. Een glanzend donkerrode meisjesfiets met witte spatborden.

Tjakkie laat zich giechelend tegen Rieks vallen. ‘Katrien!’

Iedereen gilt en lacht nu door elkaar. Katrien heeft als enige van de klas een fiets. Ze is er zuinig op. Met een rood hoofd zet ze hem in de berm op de standaard en rent dan naar het groepje aan de overkant. ‘Ik was bij mijn oma en toen zag ik ze.’ Dan kijkt ze om zich heen. ‘Waar zijn alle grote mensen?’

‘Jouw vader is hier toch ook niet?’ zegt Rieks scherp.

Katriens gezicht kleurt en ze haalt haar schouders op. 'Mijn vader is niet werkloos.'

Rieks tikt tegen zijn voorhoofd. De meeste andere vaders op Ganzedijk zijn ook niet werkloos, in ieder geval niet tot de winter.

Katrien staat tussen de kinderen van het dorp, en ze is een van hen, maar toch ook weer niet. Ze blijft de dochter van een boer. Boeren en arbeiders gaan niet met elkaar om.

Tjakkie kijkt opzij naar Katrien. Die bijt op haar lip en houdt haar blik strak op de weg. Snapt ze echt niet waarom niemand van de grote mensen hier is?

Dan komt de eerste bus het dorp binnenrijden.

Ze duwen elkaar bijna van de stoeprand uit nieuwsgierigheid. Tjakkie verliest heel even haar evenwicht. 'Hou 's op, zeg!'

Ze geeft een zet terug en recht haar schouders. Haar krijg je niet zo snel omver. Ze concentreert zich weer op de nieuwkomers. Andersom lijken de mensen in de bus geen belangstelling voor het groepje op de stoep te hebben. Niet een van hen buigt zich naar het raam. Zouden ze soms niets kunnen zien door die spiegelende ruiten?

De tweede bus rijdt pal achter de eerste. Tjakkie doet nog een stap naar voren. Nu moet het lukken. Weer spiegelende ruiten met daarachter donkere silhouetten. Even kijkt ze recht in de ernstige ogen van een jongen. Zulk zwart haar heeft ze nog nooit gezien. Dan is het moment voorbij. Meer donkere gezichten, meer zwart haar. Niemand kijkt vrolijk. De derde bus komt voorbij. Voor het raam van de achterraut verdringen zich kleine kinderen die naar hen zwaaien.

De laatste bus wordt gevolgd door een paar vrachtwagens.

'Daar zitten hun spullen in,' weet Rieks.

'Ik ga weer naar huis,' zegt Tjakkie.

Katrien knikt. 'Ik ook. Ben benieuwd of er na de vakantie

ook een van die kinderen bij ons in de klas komt.' Ze steekt de straat over om haar fiets op te halen. Tjakkie kijkt haar na terwijl ze wegfietst. Katrien is net zo'n magere spicht als zij.

Ze trekt haar kniekousen op en loopt terug naar huis. Witte schapenwolken drijven langs de blauwe hemel. De zon schijnt, maar het is niet echt warm. Hier waait het altijd. Hoe zouden de mensen in de bus het hier vinden? Ze komen van Ambon, een eiland in Indonesië. Daar heerst een tropisch klimaat, weet ze van school.

Als ze de achtertuin in loopt, steekt haar vader de riek onder de volgende bietenplant, om hem daar te laten staan. 'Zo. Hoe was het apies kijken?'

Hij heeft zijn bloes uitgedaan en over het kippenhok gehangen. Met een grote zakdoek veegt hij de druppels zweet van zijn voorhoofd. Hij heeft al de hele dag bij de boer gewerkt, en daarom valt het nu niet mee om de bieten uit de klei te krijgen. Hij trekt uit zijn achterzak een pakje shag, zet zijn benen iets uit elkaar en begint zorgvuldig een sjekkie te draaien.

'Het zijn geen apen,' zegt ze kortaf. Ze vouwt haar armen voor haar borst.

Haar vader likt het papiertje dicht, terwijl hij haar aankijkt. 'Nee. Het is een uitdrukking. Apies kijken. Dat zeggen mensen wel eens.' Hij steekt zijn sjekkie aan en inhaleert diep. 'Maar je hebt gelijk, ik laat me gaan. Het zijn geen apen, maar landverraders. Ze hebben hier niets te zoeken. Ik word kwaad als ik eraan denk dat die Ambonezen aan de kant van de Nederlanders tegen hun eigen landgenoten hebben gevochten. Het is op zijn minst heel dom. Als wij communisten hier in Oost-Groningen al begrepen dat die oorlog in Indonesië een verkeerde was...'

De keukendeur gaat open en haar moeder steekt haar hoofd

om de hoek van de deur. ‘Help je me even de lakens rekken en vouwen, Tjakkie?’

‘Nu meteen?’

Haar moeder draait zich om en loopt de keuken in. Zelfs al heeft ze een schort voor, ze blijft een elegante verschijning. Tjakkie bekijkt haar eigen gezicht in de spiegeling van de ruit in de deur. Een rattenkopje, een spleet tussen haar voortanden en stakerige armen en benen. Jammer dat ze niet meer van haar moeder heeft. Die lijkt regelrecht uit een film te zijn weggelopen. Goudblond opgestoken golvend haar, een wes-pentaille en een volle boezem.

‘Kom je nog, ijdeltuit?’ Haar moeder trommelt ongeduldig met haar vingers op de deur naar de gang. Ze volgt haar naar de kamer, daar hebben ze de ruimte om te rekken. Mama gooit haar de uiteinden van een laken toe. ‘Waarover stonden jullie te praten?’

Tjakkie legt de punten van het laken op elkaar. ‘Over de Ambonezen.’

Haar moeder knikt, maar zegt niets.

Als ze klaar zijn, gaat Tjakkie naar boven. Ze heeft een eigen kamer, die aan de voorkant van het huis ligt. Er staat een bed in, en een bureautje. Daarboven hangt een plaat die ze uit een tijdschrift heeft gescheurd dat ze van opa heeft gekregen. Er staat een arbeider op uit Sovjet-Rusland, die een rode vlag in zijn hand houdt en naar de horizon kijkt. Elke keer als ze hem ziet, wordt ze blij. Zo zijn wij hier in Groningen ook, denkt ze dan. Sterke arbeiders, voor niemand bang.

Ze gaat aan haar bureautje zitten en haalt een schrift uit haar laatje. Ze wil graag een vogelgids, maar daar is geen geld voor. Daarom is ze haar eigen vogelboek aan het maken, met tekeningen erin, foto’s uit kranten en veertjes die ze buiten vindt. Ze slaat het met een klap weer dicht. Op een of andere manier kan ze haar aandacht er niet bijhouden. Door het

schrift moet ze aan school denken, en aan wat de meester voor de zomervakantie tegen haar gezegd heeft.

‘Je gaat naar de zesde klas, Tjakkie, en het jaar daarna naar de middelbare school. De jongens uit de klas gaan naar de ambachtsschool, en de meisjes naar de huishoudschool in Winschoten.’ Ze had langs de meester naar buiten gekeken. Ze wilde het niet horen. ‘Tjakkie, luister je wel?’ Hij legde een hand op haar arm en dwong haar zo om hem aan te kijken. Na al die jaren op deze school kende hij haar te goed.

‘Mmm.’

‘Katrien gaat naar de hbs. Dat zou jij ook kunnen.’ De meester had van die priemogen die tot diep in haar binnenste doordrongen. Het was zo moeilijk om hem niet het achterste van haar tong te laten zien.

‘Nee, meester. Ik ga naar de huishoudschool.’ Ineens had haar stem haar verraden. Die klonk niet sterk en stoer als anders, maar een beetje bibberig. Ze schudde de hand van haar arm en rechte haar schouders.

Maar de meester hield niet op. ‘Na de zomer ga ik Katrien voorbereiden op het toelatingsexamen, een paar keer per week na schooltijd. Vraag je ouders of je mee mag doen.’

‘Katrien kan goed leren,’ had ze stug gezegd.

De meester glimlachte. ‘Je vist naar complimentjes, Tjakkie Luitjens. Dat kun jij ook.’

Ze schudde haar hoofd. De meester moest niet zo aanhouden, daar kwam alleen maar ellende van.

‘Dat is dan afgesproken. Het is ook veel gezelliger voor Katrien. Dan zit ze niet de hele tijd alleen met deze ouwe meester. Het kost niets, ik doe het werk toch al. Of moet ik soms bij je ouders langskomen?’

‘Nee!’ Ze sloeg haar hand voor haar mond. ‘Ik bedoel, nee meester. Ik zal het zelf wel vragen.’

Gezellig voor Katrien, wat kan haar dat schelen? Ze schuift

haar stoel naar achteren en gaat voor het raam staan. Het kijkt uit over Modderland. Katrien hoeft niet aan haar ouders te vragen of ze voorbereid mag worden op de hbs. Voor haar is het vanzelfsprekend. Maar zij, Tjakkie, moet het wel thuis vragen. Maar waarom zou ze het doen? Ze weet het antwoord al. Leren is voor boeren. Arbeiderskinderen leren niet door.

2

‘Jongens, we gaan naar de Noordpool!’

Jacob grinnikt naar Esau, de grappenmaker, die schuin achter hem zit. Ze hebben al uren gereden, eerst door bossen en dorpen, toen door weilanden, en nu is er alleen nog maar graan, of je nu uit het linkerraampje kijkt, of naar rechts, of door de voorruit van de bus.

‘Is dat fer, naar Norpol?’ Dat is de benauwde stem van Boetje.

Jacob draait zich helemaal om. ‘De Noordpool, dat is met ijsberen en zo,’ zegt hij geruststellend, ‘zo ver gaan wij niet.’ Je moet Boetje niet uitlachen. Hij heeft niet op de Nederlandse school gezeten op Saparoea, zoals zij, en nog steeds verstaat hij niet alles. Zelf is Jacob er ook niet zo gerust op. Waar gaan ze helemaal naartoe? Gelukkig ziet hij een kerktoren in de verte. Finsterwolde?

Esau tikt tegen het raam. ‘Hier komt circus Ambon aan! Olifanten, tijgers en degenslikkers.’

Er klinkt een waarschuwend gegrom van over het gangpad. Esaus vader. Ze houden meteen verschrikt hun mond. Hun ouders houden niet van grappen, en zeker vandaag niet. Dat begrijpt Jacob wel. Hoe vaak moeten ze nog verhuizen voordat ze eindelijk terug kunnen naar hun eiland? Ze gingen maar voor een paar maanden naar Nederland, en nu zijn ze hier al drie jaar. Drie jaar in een houten barak in kamp Schattenberg. In hun dorp, Itawaka, hadden ze een echt huis, met een erf. Terwijl het daar het hele jaar warm is, en hier bijna altijd koud.

Hij draait zich om en kijkt naar de achterste bank, waar Obed zit, helemaal alleen. In het kamp had zijn broer vrien-

den. Ze hadden een eigen bandje waar ze mee optraden op feesten. Obeds gitaar staat naast hem op de bank, maar zijn vrienden zijn allemaal daar gebleven.

‘Ik wil niet mee,’ heeft Obed tegen vader gezegd. ‘Waarom moeten we nu weer weg? Alleen omdat jullie grote mensen aldoor ruziemaken over politiek? Kinderachtig. Jacob hier is volwassener dan jij.’

Vader hief zijn hand op, maar Obed was snel. Hij greep vaders arm vast en trok hem omlaag.

Misschien heeft Obed nu meer tijd om hem gitaarles te geven.

Ze hobbelen door de hoofdstraat achter de andere bussen aan. Waar zou hun kamp zijn? Is het waar al die mensen op de uitkijk staan? Nee, dat zijn Nederlanders. Die wonen gewoon in huizen, niet in een tijdelijk opvangkamp zoals de Molukkers. Het zijn trouwens vooral kinderen die nieuwsgierig staan te kijken naar de intocht. Hun kleren zien er versleten uit. Boerenkinderen, denkt Jacob. Maar waar zijn de boerde-rijen? Nee, dit zijn dorpskinderen.

Ze rijden Finsterwolde weer uit. Natuurlijk, hun vorige kamp lag ook buiten de bebouwde kom. Maar de bussen stoppen niet en ze slaan ook geen zijweg in. Nee, ze gaan verder naar het noordoosten, straks komen ze nog in Duitsland terecht.

Daar is alweer een gehucht. Hier staan ook kinderen langs de weg. Ze zien er nog armoediger uit dan die in Finsterwolde, en ze kijken verlegen en een beetje angstig naar de invasie. Misschien hebben ze nog nooit bruine mensen gezien, dat kan heel goed.

Dan ziet hij een groepje oudere kinderen staan, van zijn leeftijd, een paar meisjes en een jongen. Ze staan te lachen en elkaar te duwen, zoals bij een feestelijke optocht. Een van de meisjes kijkt hem recht aan, en daar schrikt hij van. Maar ze zijn al voorbij.

En weer verder gaat het, het dorpje uit, een lange weg door vlak land. Nog een dorpje door, dat Hongerige Wolf heet. Door een gat in de dijk. Langs een sluis. En weer verder. Jacob snuift. Ruikt hij de zee? Hun kamp ligt aan de Dollard, een zeearm van de Waddenzee, heeft zijn meester gezegd. Maar er is in geen velden of wegen iets te bekennen wat op een woonoord lijkt. Hij draait zich om en kijkt even naar Esaus vader. Maar die zit uit het raam te kijken en let niet op de jongens.

‘Boetje,’ zegt Jacob ernstig, ‘ga maar vast uitkijken naar ijsberen. Ik dacht dat Esau een grapje maakte, maar we gaan écht naar de Noordpool.’

De bussen stoppen als ze letterlijk niet verder kunnen, onder aan de zeedijk. Jacob was het liefst meteen op onderzoek uitgegaan, maar eerst moet hij helpen de kisten en dozen binnen te zetten. Het is nog een flink eindje lopen van het grote hek bij de ingang naar hun barak. Het kamp is groot en kaal, met betegelde stoepen langs de barakken. Die zien er net zo uit als in Schattenberg.

‘We hebben een hoekhuis,’ zegt moeder met een klein lachje, als ze terugkomt bij de vrachtauto’s. Vader, Obed en Jacob zijn nog aan het uitladen. Obed heeft eerst zijn brommer in veiligheid gebracht. Vooral de scheepskisten zijn zwaar. Die zijn van stevig djatihout en al het huisraad zit erin dat ze uit Itawaka hebben meegenomen. In kamp Schattenberg zijn de kisten drie jaar ongeopend blijven staan. ‘We gaan toch gauw terug,’ heeft vader gezegd, ‘en hier is geen plaats voor al die spullen.’ Verder hebben ze niet veel bagage. Hun meubilair was eigendom van het kamp, en zelf hebben ze geen andere inkomsten dan een paar gulden zakgeld per week. De kleren die ze dragen, hebben ze gekregen.

Het ‘hoekhuis’ bestaat uit twee kamers aan het eind van de barak, een huiskamer en een slaapkamertje. Ze zullen, net als

in hun vorige woning, een gordijn ophangen om een slaapplek af te scheiden voor vader en moeder. Sommige gezinnen hebben maar één kamer. Vader is voorganger in de kerk, en al is hij geen echte dominee, toch hoort hij bij de belangrijke mensen van de groep. En die hebben voorrechten.

Zodra hun bagage in de barak staat gaat Jacob ervandoor. Hij vindt Esau en Boetje op de schommels in de speeltuin, een open plek tussen de barakken. Er is ook een wip, en een draaimolen voor de kleintjes.

Als ze het hek door zijn, beginnen ze te rennen, de weg af en de dijk op. Daarboven waait een frisse wind en kun je de zee ruiken. Die geur herinnert Jacob aan thuis, aan het kiezelstrand in Itawaka. Hij schudt zijn hoofd en rent omlaag.

Esau schopt een schelp weg. ‘Niks te zien hier. Niks te van- gen. En bossen zijn hier ook al niet. Wat een gat. Kom mee.’

Ze gaan terug naar de weg en lopen dan helemaal om het kamp heen, over een pad langs het hek. Het is niet meer dan een grassig spoor. Ze lopen maar terug naar hun barakken.

Na een flauwe Hollandse maaltijd uit de centrale keuken brengt Jacob de stapelpannetjes terug. Obed is hem meteen na het eten gesmeerd. Als Jacob weer naar de barak loopt, hoort hij de luide stem van zijn vader. Dominee Sijaranamual hoeft niet te schreeuwen om gehoord te worden. Zijn geoefende stem galmde elke zondag door de kerk in Schattenberg. En dat zal hier niet anders zijn. Als hij spreekt, zwijgt de gemeente. Maar thuis is hij meestal stil. Daar is moeder de baas.

‘Frederika, hou daar onmiddellijk mee op!’ roept vader. Als hij moeder bij haar volledige voornaam noemt is het goed mis. Meestal noemt hij haar Dika, zoals iedereen, en soms Diekie. Maar dan is hij in een heel wat beter humeur dan nu.

Jacob blijft op de drempel staan en kijkt vol verbazing